

דתניא: המפריש טלה לשם פסחו, ואבד לפני זמן שחיתת הפסח [כלומר לפני חצות היום של י"ד ניסן]⁽⁸⁴⁾, והפריש אחר תחיתו, ואחר כך נמצא הראשון, וכאשר הגיע זמן שחיתת הפסח [חצות היום של י"ד ניסן], הרי שניהן עומדין לפניו. איזה מהן שירצה, יקרב. דברי חכמים.

רבי יוסי אומר: מצוה בראשון.

ואם היה השני מוכחר ממנו, יביאנו. טו-ב

וכאן מדובר באופן שהטלה הראשון לא היה ראוי להשחט לפני הטלה האחרון, שהרי כאשר הגיע זמן שחיתת הפסח כבר היו שניהם עומדים. ובכל זאת אמר רבי יוסי שיקריב את הטלה שהופרש ראשון⁽⁸⁵⁾.

ומכאן למד רב, שגם שני שעירי יום הכיפורים שמת אחד מהם, מצוה להקריב

לא הפרישו מעות לתוך הקופה האחרונה, ולא היתה ראויה שיקריבו ממנה קרבנות]. ולכן יש מצוה להקריב את הראשון.

אבל בשעירי יום הכיפורים, לא היה השעיר שבזוג הראשון ראוי להקרבה לפני השעיר האחרון. כי אין השעיר של ה' ראוי להשחט לפני מתן דם הפר בקדש הקדשים. ובתוך כך מת חברו⁽⁸³⁾ והביאו שנים והגרילו עליהם [לפני מתן דם הפר]. ואחר כך, אחרי שנתנו מדם הפר בקדש הקדשים, והגיע זמן שחיתת השעיר — הרי כבר היה גם השעיר האחרון עומד.

וכיון שזמן הקראבת שני השעירים חל באותה שעה, יתכן שאין לראשון עדיפות על פני השני.

אלא צריך לומר שרב [שאמר שהשני שבזוג ראשון יקרב] התבסס על דברי **רבי יוסי דפסח** [שדיבר בענין קרבן פסח]:

שאחריו], הלכך ברור שהשעיר הראשון לא היה ראוי להשתלח לפני שהגרילו על הזוג השני [ושחטו את השעיר של ה' ונתנו את דמו]. ועיין בשיח יצחק [על רש"י] שפירש מדוע רש"י לא הסביר את הגמרא כדברי תוספות ישנים.

84. ראה להלן בהערה הבאה.

85. כך פירש רש"י. וצריך ביאור: מנין לנו שמדובר שם שהפסח אבד לפני חצות? אולי מדובר שם שאבד לאחר חצות. ונמצא שהראשון היה ראוי להקרבה לפני האחרון! ופירש שיח יצחק שהגמרא דייקה את לשון תנא קמא שאמר "והרי שניהן עומדין". משמע שהתנא התכוין להשמיענו שבשעת התחלת זמן

83. כך פירש רש"י. וקשה: מנין לו שמדובר באופן שהשעיר של עזאזל מת לפני מתן דם הפר? שמא מדובר שלא מת עד אחר מתן דם הפר, ונמצא שהראשון היה ראוי להקרב לפני שהופרש השני! ויש לומר, שמשמע לגמרא שרב דיבר בכל האופנים ואפילו באופן שהשעיר של עזאזל מת לפני מתן דם הפר. [שיח יצחק]. ומתוספות ישנים נראה, שהם פירשו את שאלת הגמרא על אופן שמת השעיר של השם. [שגם בזה דיבר רב]. ואין השעיר המשתלח ראוי להשתלח [לדעת חכמים] עד אחר מתן הדם [של השעיר של השם], או עד הוידוי [לדעת רבי שמעון]. ובאופן שהשעיר של השם מת הרי לעולם זה היה לפני מתן הדם שלו עצמו. [והוידוי

“שני” זה, ששנינו עליו במשנתנו שירעה עד שיסתאב, איני יודע אם הכוונה לשני שבזוג הראשון, או אם הכוונה לשני שבזוג השני, ומנין נוכל לדעת איזה מהם ירעה עד שיסתאב?

כשהוא [הכתוב] אומר [ויקרא טו י']: “והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו”, הרי כוונת הכתוב לומר — ולא שחבירו מת, שאי אפשר לכפר בשעיר שמת חבירו. [מפני שחל בו דין דיחוי].

ומיד הגמרא שואלת: מאי משמע — איך משמע מהפסוק שאי אפשר לכפר בשעיר שמת חבירו? (87).

ומפרשין: “יעמד חי” משמע שמעתה [משעת הגרלה (88)] ואילך, הוא יעמד לכפרה, ולא שיביאו שעיר שכבר עמד קודם

את השעיר שבזוג הראשון [ואף על פי שלא היה הראשון ראוי להקרבה לפני האחרון] (86).

אמר רבא: דיקא מתניתין כוותיה דרב, משנתנו מדויקת יותר לפי שיטת רב. ואילו הברייתא [דלהלן] מדויקת יותר כוותיה דרבי יוחנן. ורבא מפרש והולך:

דייקא מתניתין כוותיה דרב: דקתני במשנתנו אם שם מת, יאמר “זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו”. ואילו לענין השעיר החי, לא הוזכר במשנה שהשני יתקיים תחתיו, ומשמע שאיך — השעיר השני, כדקאי קאי — כשם שבתחילה היה קדוש וראוי להקרבה, כך עכשיו נשאר בקדושתו כבתחילה, ושלא כדברי רבי יוחנן שאמר שחל עליו דין דיחוי ונפסל.

ודייקא ברייתא כוותיה דרבי יוחנן: דקתני בברייתא המבארת את דברי המשנה:

[כוונתם כנראה לעולות הציבור שכל גופם קרב בעזרה. ולפסח שאכילתו בירושלים], אבל שעיר המשתלח שנהרג בעזאזל. ושעיר הפנימי שנשרף מחוץ לשלוש מחנות, אזי אפילו אם השני מובחר ממנו יתכן שמצוה בראשון. ובתוספות ישנים [לעיל סוף פרק חמישי] כתבו שדוקא בפסח שאכילתו מצוה יש עדיפות למובחר.

87. אין לומר שהברייתא דייקה מהמילה [יעמד] “חי” שחבירו יהיה חי. שהרי הפסוק מדבר על השעיר המשתלח עצמו שיהיה חי. ולא על חבירו [השעיר של השם]. ריטב”א.

88. רבנו אליקים. והיינו, שכוונת הכתוב למעט

חיוב הפסח [דהיינו בחצות], שניהם נראו להקרבה בבת אחת. ומכאן שמדובר שהפסח הראשון אבד לפני חצות. ומאחר שרבי יוסי התייחס לדברי תנא קמא, הרי ברור שגם הוא דיבר באופן זה. ועיין עוד בשיח יצחק.

86. מאחר שרב למד את דבר מדברי רבי יוסי, ורבי יוסי אמר [מצוה בראשון] “ואם היה השני מובחר ממנו יביאנו”. אם כן משמע שגם בשעירי יום הכיפורים [שרב אמר שני שבזוג ראשון יקרב], אם היה השני מובחר ממנו יביאנו.

ותוספות הסתפקו בדבר, שמא לא שייך דין זה אלא במצוות שבגבולין או שנעשים בעזרה.

לכן לכפרה, ונדחה על ידי מיתת חבריו, ועכשיו הוא בא לחזור ולעמוד שנית לכפרה⁽⁸⁹⁾.

הגמרא דנה בדברי משנתנו על פי המחלוקת של רב ורבי יוחנן:

תנן [שנינו במשנה]: **ועוד אמר רבי יהודה:** אם אחרי ששחטו את שעיר החטאת לה' **נשפך הדם** לפני שהכהן הגדול סיים לעשות את כל ההזאות שנאמרו בו, ולא יצא ידי חובתו, צריך להביא שני שעירים אחרים, ולהגדיל עליהם [כדי שיוכל להביא שעיר אחר לחטאת והזות את דמו] ויקריב אחד לה' ואחד לעזאזל.

ומאחר שלדעת רבי יהודה חטאת ציבור שנתכפרו בעליה באחרת מתה, לכן, **ימות השעיר המשתלח**, שהרי כבר התכפר בזוג השני.

ואם **מת** השעיר **המשתלח** אחרי שחיטת שעיר החטאת של השם, צריך להביא שני שעירים אחרים ולהגדיל עליהם ויקריב אחד לה' ואחד לעזאזל. ונמצא ששעיר החטאת הראשון מיותר, ולכן **ישפך הדם**.

עד כאן דברי רבי יהודה במשנתנו.

והנה, ממה שאמר רבי יהודה שאם נשפך הדם של שעיר לה' ימות המשתלח, משמע שגם לאחר שהביאו זוג שני והגדילו עליו, אי אפשר להתכפר בשעיר המשתלח הראשון. אלא מתכפר בשני השעירים שבזוג השני. והראשון ימות.

ואמנם **בשלמא** דבר זה מוכן לדעת רבי יוחנן, **דאמר בעלי חיים נדחין, ומשום הכי** [ולכן] **ימות השעיר המשתלח**, שהרי בזמן שלא היה חבריו חי הוא נדחה מהקרבה. ולכן הוא נפסל לעולם מדין "דיחוי".

אלא לדעת רב, **דאמר בעלי חיים אינן נדחין** קשה: **אמאי** [מדוע] **ימות השעיר המשתלח?** הרי אפשר להתכפר בו אחרי שיביאו שעיר אחר לה' בהגדלה!.

אמר לך רב תירוך:

אכן רבי יהודה סובר שבעלי חיים נדחין, וכאשר אני [רב] אמרתי שבעלי חיים אינם נדחים, **אליבא דרבי יהודה לא קא אמינא**, לא דיברתי לדעת רבי יהודה. אלא, **כי אמינא**, דברתי דוקא **אליבא דרבנן**.

ואני [רב] סובר שיש להוכיח ממשנתנו שלדעת רבנן בעלי חיים אינם נדחין. שהרי כך סדר דברי המשנה:

הגמרא בשתי אופנים: א. "יעמד חי" — משמע שעכשיו הוא מעמידו, ולפני כן לא עמד מעולם. ב. "יעמד חי" [בלשון יחיד] — משמע שעמד פעם אחת. ולא פעמיים. [וגם ברבנו אליקים מובאים שני פירושים אלו, ואולי חסר בדברי רש"י המילים "אי נמי"].

והריטב"א כתב שמלשון הגמרא נראה כמו הפירוש הראשון שברש"י.

שרק משעת ההגדלה [האחרונה] יעמד השעיר להשתלח. ולא ישתמשו בשעיר שעמד קודם לכן [משעת ההגדלה הקודמת] להשתלח.

89. לשון רש"י: "יעמד חי" — ולא שכבר עמד ונדחה על ידי מיתת חברו, ועכשיו הוא בא לחזור ולעמוד, "יעמד חי" — עמידה אחת ולא שתי עמידות.

ומבואר בריטב"א שכוונת רש"י לפרש את

שנינו במשנה: "מת אחד מהם, השני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [ולא ימות, מפני] שאין חטאת ציבור [שהתכפרו בעליה באחרת] מתה. רבי יהודה אומר תמות".

ומכאן שלדעת רבי יהודה השעיר השני ימות.

"ועוד אמר רבי יהודה: נשפך הדם — ימות המשתלח, מת המשתלח — ישפך הדם".

ומשמע שרבי יהודה בא להוסיף ולחלוק על חכמים בעוד דבר, וכך אמר רבי יהודה לחכמים: מלבד מה שכבר אמרתי שחטאת ציבור מתה ולכן השני ימות ולא ירעה עד שיסתאב. [ושלא כדבריכם חכמים]. עוד אני אומר, שימות השני שבזוג הראשון מפני שחל בו דין דיחוי [ובעלי חיים נדחים]. ושלא כדבריכם שאתם סוברים שהשני שבזוג ראשון קרב [ושני שבזוג שני ירעה].

ומכאן שרבי יהודה שמע מחכמים, שהם סוברים שהשני שבזוג הראשון קרב. מפני שבעלי חיים אינם נדחין.⁽⁹⁰⁾

ומעתה שרב הוכיח מהמשנה שחכמים סוברים שבעלי חיים אינם נדחין, מקשה הגמרא על רבי יוחנן:

בשלמא מוכן לדברי רב, שבהא פליגי — שגם בדין דיחוי כבעלי חיים נחלקו רבי יהודה ורבנן. ולכן הוסיפה המשנה בסיפא: "ועוד אמר רבי יהודה" וכו'.

אלא לדברי רבי יוחנן, שהסביר שחכמים שאמרו "והשני ירעה עד שיסתאב", דיברו על השעיר השני שבזוג הראשון, ומודים חכמים שבעלי חיים נדחין, אם כן קשה: **במאי פליגי** — מהו הדבר הנוסף שבו נחלקו חכמים ורבי יהודה?

אמר רבא: הא אמרינן הרי כבר אמרנו דייקא מתניתין כוותיה דרב, והתכוונו לומר שכל המשנה מדויקת כדעת רב⁽⁹¹⁾.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי משנתנו על פי מחלוקת רב ורבי יוחנן:

תנן: והשני ירעה עד שיסתאב [אבל לא ימות, מפני] שאין חטאת ציבור מתה.

ומדייקנן: מדברי המשנה, שנתנה טעם שהשני לא ימות מפני שאין חטאת צבור מתה, משמע **הא דיחיד כי האי גוונא** — אילו היינו מוצאים חטאת יחיד כעין מה שמדובר במשנתנו, היא היתה **מתה**, כדין חטאת שנתכפרו בעליה באחרת [שנאמרה הלכה למשה מסיני שהיא תמות].

90. כן פירשו רש"י וריטב"א. ולדבריהם אין ראייה מדברי חכמים [שהוזכרו במשנתנו] שהם סוברים שבעלי חיים אינם נדחין. אלא הגמרא מוכיחה שרבי יהודה שמע מחכמים שכך דעתם. ורבי עקיבא איגר כתב, שיש להוכיח מדברי חכמים עצמם שהם סוברים כך. וכפי שרבא דייק בגמרא לעיל ["דייקא מתניתין כוותיה דרב"]. ותמה על רש"י שהוצרך להדחק למצוא הוכחה

שחכמים חולקים על רבי יהודה. [ולכאורה יש לומר, שרש"י רצה לפרש שהוכחת הגמרא כאן אינה תלויה בהוכחה דלעיל, אלא היא הוכחה בכח עצמה. וכוונת הגמרא שגם אם לא נקבל את ההוכחה דלעיל יש להוכיח עוד הוכחה].

91. כן כתב הריטב"א.

[אבל לא ימות, מפני] שאין חטאת צבור מתה". ומשמע שחטאת יחיד כיוצא בזה מתה.

ואומרת הגמרא: **בשלמא** משנתנו מובנת לדברי רבי יוחנן ש"השני" המוזכר במשנתנו [שירעה עד שיסתאב] היינו השני שבזוג הראשון [שהופרש ראשון], ואילו השני שבזוג השני שנדחה ונפסל מלהקריבו [והרי הוא כאבוד]. קרב.

וכיוצא בזה היא חטאת יחיד שאבדה והקריב את השניה. אזי החטאת הראשונה [האבודה] מתה, **כדרכי אבא אמר רב**.

דאמר רבי אבא אמר רב:

הכל מודים [רבי ורבנן מודים] **שאם נתכפר טו-הא** בחטאת האחרונה **שאינה אבודה** [שלא נאבדה מעולם], הרי האבודה מתה.

אלא לדברי רב, ש"השני" המוזכר במשנתנו [שירעה עד שיסתאב] היינו השני שבזוג השני, שלא נאבד ולא נדחה מעולם, אם כן כיוצא בזה בחטאת יחיד היינו כשהקריב את האבודה, והשניה [שלא נאבדה מעולם] קיימת.

ומשמע מהמשנה שחטאת יחיד כגון זו תמות.

וקשה: הרי אפילו רבי שסובר [בחטאת שאבדה והפריש אחרת, ונמצאה הראשונה

כגון: המפריש חטאתו ונאבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאה הראשונה, והרי שתיהן עומדות לפנינו, והתכפר באחת מהן.⁹²) ומשמע ממשנתנו שהחטאת השניה תמות.

ובמסכת תמורה [כג א] נחלקו רבי וחכמים במפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאה הראשונה, והרי שתיהן עומדות לפנינו:

רבי אמר: מתכפר באחת מהן והשניה תמות. וחכמים אומרים: השניה תרעה עד שתסתאב ויפלו דמיה לעולות נדבה של הציבור].

ומבאר רבי אבא: חכמים מדברים דוקא באופן שהקריב את החטאת האבודה [לאחר שנמצאה]. ובוה חידשו חכמים שמאחר שהחטאת השניה לא נאבדה מעולם, לא נאמרה בזה ההלכה של "חטאת המתה" [ותרעה עד שתסתאב ויביא בדמיה עולות נדבה].

אבל, אם הקריב את החטאת השניה [שהפריש אחרונה] בזה ודאי מודים חכמים לרבי. שהרי זה ככל חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת, שנאמרה הלכה למשה מסיני שהיא תמות.

ועתה נחזור לדברי משנתנו:

שנינו במשנה: "והשני ירעה עד שיסתאב

עיינן שם. [וראה ריטב"א ד"ה כי קאמינא בסוף הדברים].

92. זה כעין דברי משנתנו. שהרי במשנתנו מדובר ששני השעירים היו לפנינו בשעת

ותוספות הקשו: הרי כאן הגמרא מקשה קושיא גמורה על רבי יוחנן, ואין זה דיוק בלבד! ואם כן, אין זה בכלל "דייקא מתניתין כוותיה דרב". אלא היה ראוי להקשות קושיא מכאן על רבי יוחנן!